

וזו גם ענין אלפים אמה, תחומין דרבנן – שכל דבר תופס מקומו בד' אמות שלו, גם בצד שכנגד – כגון צואה, פתח זונות, ומת. והרי מדה טובה מרובה על אחת חמש מאות, לכך קדושת המקום תופסת אלפים אמה שהן חמש מאות פעמים ד' אמות, תפיסת ההיפך. ולכך נכתב בתורה לראשונה ענין חניית המקום בשבת ביעקב אבינו, ויחז את פני העיר – מפני שבו נקבעה קדושת ישראל לעולמי עד, ובכחו לקדש גם מקום חוץ לארץ בקדושת ארץ ישראל, כמו בכל מקום חניית ישראל שנעשה מקודש (עפ"י פרי צדיק וישלח ח).

דף לט

'התם מוכחא מילתא הכא לאו מוכחא מילתא היא, אי צורבא מרבנן הוא...' – שהרי הולך ושותק וחוזר למקומו (הר' יהונתן), ואינו דומה למהלך אצל שדהו, שניכר שלא בא לטייל אלא לראות מה היא צריכה, שמשתכל הנה והנה (אהל מועד שער השבת יא) או בכגון שדה ניר שאין מטיילים בה (עפ"י צרור החיים [לתלמיד הרשב"א ור"פ] ג, יט. וע' כע"ז ברשב"א ור"ן שבת קנ), וכן הולך לפתח המדינה כדי להיכנס למרחץ – ניכר שלרחוץ הלך, שעל פתח המדינה רגילים להיות מרחצאות (עתוס' שבת קנ:.. הרמב"ם סתם ולא הזכיר מרחצאות אלא כל שמחשיך לצורך דבר האסור בשבת – אסור. ונראה שהואיל ולבסוף עושה הדבר הרי מוכחא מלתא שהחשכתו היתה לצורך כן, משא"כ בתחום שחוזר למקומו כנ"ל).

וכן יש לומר במשנה כשמוליך עמו פת ואוכלה שם, אין הדבר מוכיח שלצורך עירוב עשה כן, אלא כנושא מאכל עמו ויכול לאכלו בו ביום.

ולכאורה יש ללמוד שמותר לאדם להוליך סידור תפילה עמו לקראת צאת השבת לבית הכנסת ואין זה כמכין, שהרי המעשה עצמו אינו מוכיח כלום כי יכול להשתמש בו מבעוד יום. ואולם בספר שמירת שבת כהלכתה (כה, עד) אוסר הדבר אא"כ יתפלל בו קצת בו ביום. וע"ע. וע"ע בסמוך.

נראה שהאיסור שדנו עליו אינו 'הכנה' [שעניינו שלא להכין מיום קדוש אחד ליום קדוש אחר] אלא משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר', שהרי בהליכתו ביום טוב אינו קונה העירוב אלא בשהייתו בתחילת שבת קונה, נמצא שביו"ט לא הכין כלום לשבת אלא עושה מעשה הגורם ששבת תכין לעצמה. ולפי זה יש לשאול הלא אין מערבים אלא לדבר מצוה (כדלעיל לא) והרי חפצי שמים מותרים (שבת קנא)? ונראה שמכאן למד הרשב"א (בעבודת הקדש) שהמערב ברגליו מערב אפילו לדבר הרשות [עכ"פ בדיעבד, כמש"כ באבן העזר. והב"י נקט אפילו לכתחילה] (עפ"י אבני נזר שג. והסכים עם אבן העזר שרק בדיעבד יש להתיר, וביאר שמהגמרא אין ראייה לענין לכתחילה, ע"ש).

לפי זה אפשר שהנחת פת נחשבת 'מוכחא מילתא', ורק משום שמערבין לדבר מצוה התיירו במשנה להוליך הפת. ומ"מ עדיין יש להוכיח כנ"ל לענין הולכת סידור לבית הכנסת שגם הוא דבר מצוה. ואולם מצד עצם הסברא נראה יותר שגם הולכת הפת אינה בגדר 'מוכחא', ש"ל שמוליך עמו לצרכו.

גם עיקר הדבר שמשום שאין מערבים אלא לדבר מצוה יש להתיר משום 'חפצי שמים' אין ברור לפמש"כ הפוסקים שבכלל 'דבר מצוה' לענין זה לילך לטייל ולהתענג בשבת או למנוע צער, שלכאורה עדיין אין זה בכלל 'חפצי שמים'. ועוד יש להעיר על עיקר דברי האבנ"ז, שמלשון הריטב"א וכמה ראשונים משמע שהנידון כאן שייך לדין הכנה דרבה (וכבר הריגש שם בדבר). וכן כתב בקהלות יעקב (ביצה א,א) עפ"י התוס', ע"ש.

'אמר רב יהודה עירב ברגליו... אמר שמואל: ובאותה הפת'. וא"ת כיצד מפרש שמואל דברי רב יהודה תלמידו? יש לומר שדברי הברייתא הם אלא רב יהודה הביאה (עפ"י תוס' ועוד).

'ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר...' משנתנו מדברת בכך ירושלם [קודם תקנת ריב"ז לקבל עדים כל היום, ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, כמבואר בגמרא], אבל בשאר ארץ ישראל לא תיתכן לשון המשנה 'היה ירא שמא תתעבר' שעל כרחו הוא זקוק לשני ימים שהרי ידיעת ראש חדש לא תגיע אליו רק אחר ראש השנה. וגם לא היה מאריך התנא, שהרי שני ימים של ראש השנה הם דבר ידוע – אלא בכך ירושלם מדובר, ואם יבואו עדים קודם המנחה אינו זקוק לעירוב ביום השני, אלא שחושש שמא לא יבואו עדים עד המנחה שנוהגים אותו היום קודש ומחר קודש, ואז הוא זקוק לעירוב ביום השני.

[אמנם אין מסתבר שרבי יהודה וחכמים נחלקו רק במה שכבר עבר, על כן פירשו בתוס' שיש גם נפקותא לזמנם בחוצה לארץ, ששם השאירו הדבר כמו קודם תקנת ריב"ז, לנהוג בשני הימים קדושה אחת] (עפ"י חזון איש קלא, א).

ע"ע בענין שני ימים של ראש השנה ובפירוט שיטות הראשונים, בשו"ת אבני נזר או"ח תנא; חדושי הנצי"ב; חזו"א קלא; המועדים בהלכה ר"ה א; שבת הלוי ח"א קכח וח"ו עה; מועדי ישראל בתקופת המשנה והתלמוד (לר"י תבורי), עמ' 224 ואילך.

'וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני.' ואין לומר 'מגו דאתקצאי בין השמשות של יו"ט שני, אתקצאי לכולי יומא' – הואיל ולא נאסרה בין השמשות אלא מפני הספק שמא הוא יום שמא לילה, ולא נאסר משום ודאי [כגון דבר שהיה מחובר בין השמשות ונתלש]. ואף על פי שמצאנו במסכת סוכה גבי אתרוג שנאסר בתשיעי-ספק-שמיני משום 'מגו דאתקצאי... – שונה שם שהוקצה למצוותו לכך מחמירים בו (רבנו יהונתן ועוד. ובלשון כמה ראשונים: אין אומרים 'מגו דאתקצאי' באיסור הנובע מחמת ספק יום שעבר, מלבד בדבר שהוקצה למצוה שהחמירו בו (עתוס' סוכה י ביצה ד; ר"ן ועוד). ויש שהטעימו משום שיו"ט שני הוא, הלכך כשעבר ספקו של יום ראשון לא נאסר (ערשב"א בשם הראב"ד, ריטב"א). וע"ע קהלות יעקב ביצה ב).

'החליצנו ה' אלקינו את יום ראש החדש הזה.' פירוש, זרזנו וחזקנו במצות היום הזה (פסקי הרי"ד). וכן הנוסח בתוספת של שבת בברכת המזון: 'רצה והחליצנו... במצוותיך ובמצות יום השביעי'. ויתכן שלשון 'את יום' האמור כאן פירושו 'עם' [כמשמעות הרבה 'את' שבמקרא] – חזקנו עם היום הזה, כלומר חזקנו ע"י מצוותיו. ויש להוכיח שכן הוא הפירוש, חזקנו באמצעות המצוות, ולא חזק אותנו כדי לקיים מצות היום, שאם כן מהו שאומר למחר 'אם היום אם אמש' הלא כבר עברו מצוות של אמש ותפילת שוא היא – אלא הכוונה חזקנו על ידי המצוות של אמש.

ע"ע בחדושי הנצי"ב אודות נוסח 'החליצנו' שאינו נוהג אצלנו.

'מאן לא הודו לו' – אמר רב: ר' יוסי היא' ושנאוהו במשנה בלשון 'חכמים' לפי שהלכה כמותו. ותנא דברייתא מפרש שרבי יוסי היא (ריטב"א ועוד).

(ע"ב) 'ולמחר הוא אומר אם היום חול תהא זו תרומה על זו ואם היום קדש אין בדברי כלום, וקורא עליה שם ואוכלה'. בעצם לא היה צריך להוסיף 'אם היום קדש אין בדברי כלום' [אלא יכול לקרוא שם בסתם, שהרי אם היום קדש כבר נתרמה התרומה מאתמול ואין בדבריו של עכשיו כלום] –

אלא כדי שיתן אל לבו שהיום קדש ולא יזלול במלאכה, יאמר 'אם היום קדש אין בדברי כלום' (עפ"י רבנו יהונתן).
ע"ע שפת אמת.

ז"כ היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של גלויות. טעמו, שלעולם כשעושים שני ימים ראוי לקבעם קדושה אחת, אעפ"י שעושים כן מפני הספק (ע' חזו"א קלא, ב). ועוד, הלא עתה אנו בקיאים בקביעות החודש ואעפ"י כ' עושים שני ימים טובים משום המנהג – הרי שחומרא דרבנן היא לנהוג כן כאילו היה ודאי (ע' פסקי הרי"ד, עפ"י ביצה ד:).
הרמב"ם (יו"ט ו, טו) כתב מטעם זה שעכשיו שמקדשים עפ"י החשבון, אין מתנה מיו"ט אחד לחברו. לא נחלקו התנאים אלא בזמן שהיו מקדשים עפ"י הראיה. והראב"ד השיגו.

יש שהוכיחו מכאן שנהגו להפריש תרומה בחוצה לארץ לאחר הבית, שהרי מדבר כאן על יו"ט שני של גלויות ומפריש תרומות ומעשרות.
'מצאתי כתוב על רבינו אפרים ז"ל שהיה לו דלית (= גפן) בחצרו והיה מוציא מיינה תרומה ומשקה אותה לכהנים קטנים. וזה כולו ממדת חסידות, והוא בחוצה לארץ היה. מי יתן והיינו אנחנו המתקבצים מקרוב לארץ ישראל, מתקנים היום פירותינו כולנו כהלכה' (כפתור ופרח יג).
לדעת החולקים, יש לקיים הדין במקומות בא"י שלא הגיעו אליהם שלוחים שנהג בהם יו"ט שני של גלויות (ע' רמב"ם קדה"ה ה). או בפירות א"י שנתחייבו בתרומות ומעשרות ויצאו לחו"ל.

'דילמא ה"ק וכן היה ר' יוסי אוסר בשני יו"ט של ראש השנה בגולה' והוצרך לומר זאת כדי שלא נאמר בירושלם בלבד אמר רבי יוסי שאין עושים שם שני ימים אלא אם באו עדים מן המנחה ולמעלה ולא משום ספק, אבל בגולה שעושים גם משום הספק – הריהם כשני ימים טובים של גלויות, קמ"ל שאפילו בגולה עושים אותו גם משום שמא אף בירושלם הם שני ימים משום קדושה אחת (רשב"א ריטב"א).

'דילמא ה"ק וכן היה ר' יוסי עושה איסור שני ימים טובים של גלויות כשני יו"ט של ראש השנה לרבנן דשור'. וכך מתפרשים דברי הברייתא: 'וכן' – כדברי רבי יהודה בראש השנה, 'היה רבי יוסי אוסר בשני יו"ט של גלויות' – לאסור הביצה ביום ראשון ולהתירה בשני.
ואף על פי שדוחק גדול הוא לפרש כן, עדיף לו לרב אשי לדחוק מלהעמיד דברי רבי יוסי בטעות, לאסור בשני ימים טובים של גלויות, כדפרש"י (ריטב"א. וע"ע חדושים ובאורים).

דף מ

'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן'. רש"י ותוס' כתבו שבראש השנה וכן בראש חדש נאמר 'זכרון' במקרא. בשפת אמת הקשה הלא הכתוב 'היו לכם לזכרון' כולל גם השבתות כפי שדרשו בספרי 'וביום שמחתכם... – זה שבת', א"כ גם בשבת נאמר זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. אך י"ל שאף אם נאמר שבשבת יש גם כן ענין זכרון אבל לא זהו עיקר עניינו של

דפים לח – לט

ט. א. יום טוב הסמוך לשבת; האם אפשר לערב לאחד מן הימים בלבד, או לערב לכל יום במקום אחר? האם אפשר לערב מיום אחד לחברו?

ב. יו"ט הסמוך לשבת והניח עירוב לצורך שני הימים ונאכל העירוב קודם כניסת היום השני, מה דינו?

ג. האם מותר להכין משבת או יום טוב אחר על ידי עשיית פעולה בלא אמירה?

ד. האם צריך אמירה בעירובי תחומין אם לאו?

א. לדברי רבי אליעזר, וכן דעת ארבעה זקנים (רשב"ג, רבי ישמעאל בן ריב"ב, ר' אלעזר ברבי שמעון, ר' יוסי ברי' / ר' אלעזר בן שמוע), וכן פסק רב: יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה – יכול אדם לערב ליום אחד, לראשון או לשני. וכן יכול לערב בראשון למזרח ובשני למערב – ששתי קדושות הן, וצריך שיהיה העירוב של כל יום מונח במקומו בעת כניסת אותו היום. ומבואר בגמרא שאין מועיל עירוב לשני אלא כאשר הוא מונח במקום שיכול המערב להגיע אליו ביום הראשון, שאל"כ אין זו סעודה הראויה מבעוד יום.

לדברי חכמים אי אפשר לפצל את הימים אלא או מערב לשני הימים כאחד או אינו מערב כלל, כאילו הם יום אחד. ופירשו בגמרא שחכמים מחמירים לומר קדושה אחת הן לשני הימים, אבל אינו ודאי אלא ספק, הלכך אף לשיטתם צריך שיהא העירוב מונח בכניסת היום השני במקומו ואין יכול לסמוך על הנחתו בכניסת היום הראשון – שמא כל יום קדושה לעצמה. וכן אמר רבי יהודה בברייתא, שאם נאכל עירובו בראשון הרי זה 'חמר גמל' – כלומר ספק אם הועיל עירובו לשני אם לאו, ואין לו לילך אלא אלפים עד עירובו (וכן הוא לדעת חכמים – תוס', ריטב"א, תורי"ד. וכן צדד רבנו יהונתן).

כשמערב ליום השני, צריך לייחד פת לעירוב ולהניחה קודם כניסת היום הראשון, אבל לא בתוך היום הראשון – משום איסור הכנה (וגם משום איסור קניית שביתה בשבת, לפי דעה אחת. עתוס'). וכשמערב בפת מתחילה לשני הימים (ואין המקום משתמר), נוטלה משחשכה ומניחה שוב במקומה בסמוך לכניסת היום השני.

ואם בא לערב ברגליו – הולך בכניסת היום השני למקום שרוצה לקנות בו שביתה, וחושב בלבו לקנות שביתה. עירב בראשון ברגליו (או שלא עירב כלל) – לא יערב בתחילה בפת ליום השני. ואפילו עירב בפת אחת, לא יערב לשני בפת אחרת אלא באותה הפת (שמואל). – משום איסור הכנה, שצריך לקרוא לה שם עירוב עתה).

א. כל זה אמור הן לר"א הן לחכמים (ערשב"א וריטב"א).

ב. יש אומרים שלאביי ורבא אין צריך להשתמש דוקא באותה פת (רשב"א, עפ"י פרש"י). ומכל מקום הלכה כשמואל, הלכך אם נאכלה הפת ביום הראשון, אין יכול לערב בפת אחרת (רמב"ם עירובין ה, ט; ריא"ז; רשב"א; או"ח תטז, ב). ואף בדיעבד אם עירב באחרת – אינו עירוב (עבוה"ק בית נתיבות ה, ומובא במ"מ ה, ט; אהל מועד ז; ט"ז ומג"א תטז סק"ב ומשנ"ב).

ג. כתבו כמה ראשונים שאפילו החולקים על 'הכנה דרבה', מודים שאין מערבים מתחילה מיו"ט לשבת, שהכנה בידים היא (עריטב"א; תוס' ביצה יז. אך יש דעות שהכנה דממילא היא – ע' במאירי).

ד. כשמערב ביום השני לצד אחר ומניח הפת מערב יום טוב ראשון, יש אומרים שאין ליטלה להניחה שוב ביום הראשון, כיון שאמש היה אסור ברוח זו ועתה הותר, נראה כמכין מיום לחברו (ריטב"א). וכל שכן שאין להניח הפת בשני לאחר כניסת היום הראשון, ואף באותה פת עצמה שהניח לראשון אין מועיל שיניחה אח"כ במקום אחר לצורך השני. עפ"י ראשונים; משנ"ב תטז סק"ב ג).

וכן יש אומרים שאסור לערב ברגליו באופן זה, שהריהו כמערב מתחילה מיום טוב לשבת (עפ"י רשב"א ר"ן ריא"ז ועוד). ויש סוברים שיכול לערב ברגליו בשני אף במקום אחר, או גם אם לא עירב בראשון כלל (כן נראה מדברי 'אהל מועד' הל' עירובין ז. וכן הביא המשנ"ב בעבוה"ק).

וע' בריטב"א ותור"פ שכשמערב ברגליו בשני בשתיקה, צריך לגלות דעתו מתחילה בערב הראשון שיקנה שם שביטה למחר, וכ"מ באו"ז קלט. אך יתכן ולדעתם אפשר לערב ברגליו למקום אחר אם גילה דעתו מאתמול לעשות כן. ובמשנ"ב (תטז ס"ק טז יז) נקט להחמיר עפ"י הריטב"א והרשב"א בחידושי שאין לערב ברגליו בשני אם לא עירב בראשון או עירב במקום אחר.

ה. משמע מדברי הר' יהונתן [לפי תירוץ אחד] שלכתחילה יש לערב בפת ולא יערב ברגליו בשתיקה, ורק אם נאכל עירובו וכד' יעשה כן. ואולם מדברי שאר הפוסקים אין נראה שנקטו כן (ע' באה"ל תטז, ב).

ו. נראה מלשון כמה מהראשונים (ע' רבנו ירוחם יב, יח; או"ז קלט) שכשמערב ברגליו ביו"ט לצורך מחר, אסור לו לומר בפיו אלא קונה שביטה במחשבה [וכן י"ל לפי"ז שלא יוכל לברך על העירוב השני, שהרי על ידי כך יהא ניכר שמכין. עפ"י פמ"ג, מובא במשנ"ב תטז סקכ"ד]. ואולם בדיעבד שעבר ואמר – עירובו עירוב (עפ"י ב"ח מג"א תטז, ב וע"ש באה"ל. וכן הוכיח בקה"י (ביצה א,א) ממה שאמרו בגמרא 'הני מילי ישן אבל הכא דאי בעי למימר מצי אמר...').

ויש מי שנראה מדבריו שהואיל קונה שביטה במחשבה, יכול לומר בפיו ואין זו הכנה מפני שהדבר כבר מוכן ועומד בלא אמירתו (עפ"י עשרת הדברות לבעל העיטור הל' יו"ט א).

ז. יו"ט שחל לפני השבת, שמניח העירוב מערב יום טוב כאמור, נראה בירושלמי שצריך ליטול העירוב לאחר חשיכה ולהניחו שוב ביו"ט ואין להשאירו מערב יום טוב בשביל השבת, אפילו במקום המשתמר – שהואיל ואין מערבים לכתחילה ביו"ט עבור השבת, אין קונה לו כשמניחו מערב יו"ט אלא אם כן נוטלו ומניחו שוב ביו"ט (מובא ברשב"א. וביו"ט שלאחר השבת שא"א ליטול ולהניח, צ"ל שהקלו להסתמך על הנחתו מערב שבת).

והר"ן והריטב"א כתבו שמגמרא דידן אין נראה כן [ואף מהירושלמי אין ללמוד מפני שהגירסה שם משובשת. ר"ן]. ואף הרשב"א, מדבריו בעבוה"ק נראה שנקט להלכה שאם העירוב נשמר אין צריך ליטלו. וכן נקט המשנ"ב (תטז סק"ג ובשעה"ז).

ח. הלכה כרבי אליעזר, וכפי שפסק רב בשם ארבעה זקנים – ששתי קדושות הן. ועל כן יכול לערב ביום ראשון לצד זה ובמקום שני לצד אחר, ובלבד שהשני מונח במקום שיכול להגיע אליו ביום הראשון כאמור (רמב"ם וראב"ד עירובין פ"ז ה יא; עבודת הקדש להרשב"א, ו"ש פ). ועל כן ספינה שנכנסה לתחום העיר ביום טוב שחל להיות בערב שבת, יכול בשבת לירד לעיר, ששביטתו נקבעת לפי כניסת השבת (עפ"י אור זרוע, ריטב"א ועוד).

ט. אעפ"י שיו"ט ושבת שתי קדושות הן, דבר שהובא מחוץ לתחום ע"י נכרי בשביל ישראל ביום הראשון, אסור עד למוצאי היום השני בכדי שיעשו (תוס' מ. ד"ה אי, ועוד).

י. יום הכפורים ושבת [בזמן שהיו מקדשים עפ"י הראיה]; כתב הרמב"ם (עירובין ה,י) שנראה שששניהם כקדושה אחת, וכן הסכים הרשב"א (בעבודת הקדש).

ב. נאכל העירוב לפני כניסת היום השני – אין עירובו עירוב. לדברי רבי אליעזר (וכן הלכה – כנ"ל), אפילו עירב בראשון לצד אחר, יש לו ביום השני אלפים אמה לכל צד כבני עירו כאילו לא עירב, שהרי שתי קדושות הן. לחכמים, הרי זה ספק כנ"ל הלכך אין לו אלא אלפים אמה לצד העירוב ולא בצד הנגדי – שמא עירובו עירוב אעפ"י שנאכל.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת עירובין

כפי השנוי בברייתא, דעת רשב"ג ורבי ישמעאל בריב"ב שקדושה אחת היא ודאי, ואף אם נאכל בראשון – יוצא עליו בשני. אבל בגמרא שינו הגירסה על פי דברי רב, שגם הם סוברים שתי קדושות הן כרבי אליעזר. וכן הדין במערב ברגליו בראשון – מערב ברגליו ביום שני, ששתי קדושות הן [בודאי או מספק כנ"ל].

ג. שנו בברייתא: לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה (לעשותו אחר השבת); לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד. ופירשו בגמרא (ל.ט.), דוקא כגון אלו שמוכת הדבר אבל פעולות שאין מוכת מהן שלהכין חפצי יום אחר הוא עושה – מותר, כגון שהולך בצאת היום לסוף התחום כדי לקנות שבייתה ליום האחר – כי שמא מתוך טרדתו במחשבה יצא לשם או מחזר אחר חמורו שאבד.

ד. מבואר בסוגיא שהמערב ברגליו לקנות שבייתה במקום שהוא שם, אין צריך לומר זאת בפירוש [לפיכך יכול לעשות זאת מיום טוב לשבת]. אבל המערב בפת צריך לומר שמערב בה [הלכך אין יכול לערב מיו"ט לשבת אלא אם אמר מאתמול]. ודוקא בתחילת העירוב, אבל אם הניחה מאתמול ואמר, יכול ליטלה לביתו ולהניחה [באותו מקום. ראשונים] בשתיקה.

א. בריטב"א מפורש שהמערב בפת לצורך מחר ונוטלה ומניחה ביו"ט, צריך שיאמר מערב יו"ט שמערב לצורך מחר ואין די בשתיקה (ובגמרא אין הדבר מפורש, וכן מסתימת הפוסקים נראה לכאורה שדי בכך שמניח העירוב אתמול).

ב. כשמערב ברגליו בשתיקה, יש אומרים שצריך גילוי דעת שנוח לו לקנות לו שם שבייתה; אם משום שגילה כן מאתמול או שמוכת הדבר לכל (עפ"י ריטב"א ד"ה אי אתם וד"ה א"ל מי סברת).

דף לט

ע. שני ימים טובים של ראש השנה ושל גלויות; –

א. האם ניתן לערב לאחד מהם, או לערב לכל יום למקום אחר?

ב. האם קדושה אחת הן או שתי קדושות? אלו נפקותות מוזכרות בסוגיא?

א. לדברי רבי יהודה, מי שחושש (בזמן הבית) שמא יתעבר חדש אלול ויהא ראש השנה שני ימים (והוא נצרך להיות ביום הראשון במקום אחד וביום השני במקום אחר), יכול להניח שני עירובין לכל יום במקום אחר, וכן יכול לערב לאחד משני המים בלבד (ואפילו חכמים החולקים על רבי אליעזר בשבת הסמוכה ליו"ט, מודים כאן ששתי קדושות הן. כן שנו בברייתא). ולא הוּדוּ לו חכמים, דהיינו רבי יוסי – שסבר שני ימים של ראש השנה קדושה אחת הן, שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה אין מקבלים אותם ונוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, הלכך אין יכול לפצל עירובו בשני הימים.

היתה דעה אחת בגמרא (רב ששת אליבא דאיסי) שאף בשני ימים טובים של גלויות היה אומר רבי יוסי שקדושה אחת הן. אבל אין כן דעת רב נחמן ורב חסדא, וגם בברייתא שנו מודה רבי יוסי בשני י"ט של גלויות (ואף רב ששת חזר בו (רש"י וריטב"א. ויש מן הפוסקים שהביאו דברי רבי יוסי שאסר אף ביו"ט שני של גלויות. ע' או"ז קמ; תורי"ד). ולדברי רב אשי בשם אמימר, מעולם לא נחלק על כך רב ששת).

א. מבואר בתוס' ועוד ראשונים שלאחר החורבן שהתקין ריב"ז לקבל העדים כל היום, לדברי רבה (בביצה ה) מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי אמורה רק בחו"ל, אבל בא"י ביצה שנולדה בזה מותרת בזה הרי ששתי קדושות הן אפילו לרבי יוסי [משא"כ בחו"ל שלא ניכר להם שינוי המנהג בחורבן, נחשב אצלם כקדושה אחת כמו קודם תקנת ריב"ז]. ולדברי רבא אף בא"י מחלוקת,

שסובר רבי יוסי שאפילו לאחר החורבן נוהגים בשניהם קודש כקדושה אחת [אם משום שפעמים שבאים סמוך לחשכה ואין פנאי לקבלם ונוהגים בשני הימים קודש (תוס') או אפילו מקבלים אותם מן המנחה, נוהגים בשניהם קודש (ערשב"א וריטב"א)].

ויש אומרים שלרבה [דלא כסוגיתנו], המחלוקת אמורה לאחר תקנת ריב"ז כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה, שהיום הראשון קדוש מדאורייתא והשני מדרבנן, או שלא באו עדים כלל בראשון, שהוא חול מהתורה, ולכך סבר רבי יהודה ששתי קדושות הן, אבל קודם תקנת ריב"ז הכל מודים שקדושה אחת היא (עפ"י רמב"ן ביצה ה – כפי שבאר בחזו"א קלא, ב-ג).

הלכה כרבי יוסי וכרבא, הלכך שני ימי ראש השנה אף לאחר החורבן ובא"י קדושה אחת הן (עריטב"א; או"ח תקי"ג, ג), אבל שני ימים טובים של גליות – שתי קדושות הן ויכול להניח עירוב לכל יום במקום אחר, ובלבד שיניח מערב יום טוב ראשון ולא ביו"ט עצמו, כדרך שנתבאר ביו"ט הסמוך לשבת (עפ"י רמב"ם עירובין ה, ה; עבודת הקדש ועוד).

ב. הניח עירוב לשני ימי ראש השנה ונאכל העירוב בראשון; יש שכתבו שאין רשאי לסמוך עליו ביום השני, שלא אמרו קדושה אחת להקל אלא להחמיר (עפ"י ראב"ד עירובין ה, ה; פסקי הרי"ד ותוספותיו) ומשמע מדבריו שהוא 'חמר גמל' כיו"ט הסמוך לשבת אליבא דרבנן שהוא ספק. וכן משמע באהל מועד (ו) שנקט לעיקר. וע' גם בלשון האו"ח (קמ) ורי"ש בן חכמון (מ): לענין ברכת הזמן בליל יו"ט שני). ואולם הסכמת הפוסקים שיכול לסמוך עליו ביום השני, שקדושה אחת הן אף לקולא (עפ"י עבודת הקדש להרשב"א, וכן משמעות דברי הרמב"ם (עירובין ה, ה) ועוד, ע' מ"מ שם ומג"א תטז). בשפת אמת כתב בדעת התוס' להכריח כדעה ראשונה, ממה שכתבו שבבבל לאחר החורבן קדושה אחת היא משום שאינו ניכר שינוי מנהגם, ואין נראה שסברא זו תועיל לקולא. וקשה הלא גם הרשב"א כתב סברא זו והגם שנקט קדושה אחת לקולא. וע"כ צ"ל שהשאירם חכמים כקודם תקנה מפני שכל הנפקות הן מדרבנן.

ב. כאמור, לדברי רבי יהודה, שני ימים טובים של ראש השנה – שתי קדושות הן, שאינם קדושים אלא מפני הספק כי אחד מהם חול. ולדברי רבי יוסי קדושה אחת הן. ושני ימים טובים של גליות – הסיקן ששתי קדושות הן.

מלבד הנפקותא לענין עירוב כנ"ל, נפקא מינה אם רשאי אדם לעשר את הטבל על ידי עשיית תנאי שהיום חול, וכן עושה למחר – ואוכלה בשני. וכן נפקא מינה לענין ביצה הנולדת בזה אם מותרת בזה [או שאר דברי מוקצה ביו"ט ראשון שהכינם לשני. רמב"ם יו"ט א, כד].

וכן נפקא מינה לדבר הניצוד או הנלקט (לפרש"י) ביום טוב ראשון, האם מותר בשני ממה נפשך שהרי אחד מהם חול, אם לאו.

[וכן נפקא מינה אם אפשר לעשות עירוב תבשילין ביו"ט ראשון שחל בחמישי בשבת על ידי תנאי (עפ"י ביצה ו יז; רמב"ם יו"ט ו, יא). וכן נפ"מ לענין התר כחילת העין ביו"ט שני (רי"ף ביצה כב; רמב"ם יו"ט א, כד)].

א. כנזכר לעיל, הלכה ששני י"ט של ראש השנה קדושה אחת הן, משא"כ בשני ימים טובים של גליות (רי"ף, רמב"ם עירובין ה, ח יו"ט א, כד וש"פ).

וכתב הרמב"ם (יו"ט ו, טו): עתה שמקדשים על פי החשבון ולא עפ"י הראיה, אין מעשר על ידי תנאי בשני ימים טובים של גליות, שהרי הראשון הוא ודאי והשני אינו אלא מנהג. והראב"ד השיגו.

ב. דבר הניצוד או נלקט על ידי נכרי ביום טוב ראשון בשביל ישראל; יש אומרים שמותר בליל יו"ט שני של גליות בכדי שיעשו [דהיינו לאחר זמן תלישה, שאין בה שהות כלל, ללא ההליכה

ושאר הכנות (תוס' בדעת רש"י). וי"א אף בכדי הליכה לאותו מקום (ע' או"ח תקטו, א). ונחלקו ראשונים כאשר תלש ממקום רחוק ויש מאותו המין גם במקום קרוב, כמה צריך להמתין], וכן בשאר מלאכות כיו"ב – אך לא בראש השנה שהוא כיום אחד ארוך (כן דעת רש"י, וכן הביא מתשובות הגאונים ורבנו גרשום ורבנו קלונימוס. וכן דעת הראב"ד. וכן הביא רבנו ירוחם (ד, ד) בשם רבי יצחק בר' יקר וריב"ם, וכתב שכן נראה מדברי הר"ף. וכן נקטו הרשב"א הריטב"א לעיקר. וכן הסכים הרשב"א (בעבוה"ק) הלכה למעשה. וכן נקטו הר"ד והריא"ז ובמחוז' ורבנו ירוחם, וכ"פ בשלחן ערוך תקטו, א). ויש אומרים שצריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו, גזרה שמא יאמר ישראל לנכרי לעשות ביו"ט (בה"ג יו"ט דף לו, ר"י, רבנו יואל, וכן נקט הסמ"ג (לאוין סה) עפ"י רבנו יצחק בר"ש, מהר"ם (וכ"כ תלמידו בספר הפרנס קעה) וספר התרומה. וכ"כ רבנו ירוחם בשם ר"ת [אבל בספר הישר (חדושים שכא) נקט ר"ת כרש"י]. ובדעת הרמב"ם, המ"מ (יו"ט א, כד) נקט כדעת רש"י שמותר בשני, והגהות מיימוניות (שם ב, י) נקט כבה"ג. ואף לדעה זו יש אומרים להקל בשבת הסמוכה ליו"ט, ביום השלישי. עתוס' ביצה כד; או"ח תקטו, ד). ופסק בשלחן ערוך (תקטו, א) להתיר. והרמ"א כתב שהמנהג להחמיר, אבל לצורך אורחים יש להקל. ואפילו אם הוא עצמו אוכל עמהם את מה שנלקט בשבילו, כתבו אחרונים להקל לסמוך על דעה ראשונה במקום מצות הכנסת אורחים (ע' במשנ"ב תקטו סקי"ב).

ג. כשקורא שם מעשר על תנאי בשני הימים, לכאורה נראה שאין יכול לברך. וקשה הלא אסור לתרום בלא ברכה (כן הקשה בשפ"א, וצדד לדחוק שיברך בשעה שמפריש התרומה לאחר יו"ט. ע"ש). מסתבר שלא התירו להתנות כן אלא לצורך אכילה ביום טוב [שלכך נקטו 'אוכלה'], אבל לא להניח לאחר זמן, וכן לא לקדש ולגרש בתנאי כזה או להפר נדרים שלא לצורך יו"ט (חדושים ובאורים). ושם מטעם זה התירו לתרום בלא ברכה – משום צורך שמחת יו"ט, שהרי א"א בענין אחר. ד. יש אומרים שהואיל ושני ימי ר"ה קדושה אחת הן, אין לברך זמן ביום השני, ואולם הסכמת הפוסקים לברך בכל אופן (ע' רא"ש ור"ן והג"א סוף הפרק; או"ח תר, ב).

דף מ

ע"א. א. נכרי שהביא דבר מחוץ לתחום ביום טוב, האם מותר הדבר בשימוש ביום טוב או מיד במוצאי יו"ט? ב. נכרי שתלש ביום טוב פירות או גזז הדסים וכד' – האם מותרים לישראל? ומה הדין כשעשה כן ביו"ט שני של גליות?

א. לפי מה שמסר רב אשי מאמימר, היה מעשה בצבי שהובא ביום טוב מחוץ לתחום ע"י נכרי לבית ראש גולה; רב נחמן ורב חסדא אכלוהו – כי דבר הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר (אפילו בו ביום. ראשונים). ורב ששת נמנע כי סבר שכל הבא לבית ראש הגולה, על דעת כל החכמים הובא. דבר הבא בשביל נכרים – מותר לישראל, ובלבד שלא נעקר מהאדמה או ניצוד באותו יום כי אז אסור משום 'מוקצה'. ואם היו הנכרים מרבים סחורתם בשביל ישראל היושבים שם – אסור (כן הורה רבא אודות לפת שהובאה למחוזא ביום טוב וניכר היה בה שלא נעקרה בו ביום).

א. הלכה כרב ששת במחלוקתו עם רב נחמן [באיסורים] ורב חסדא. הלכך דבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסור לכל בני ביתו לאכול ולהשתמש בו שעל דעת כולם הובא, אבל לאחרים מותר (עפ"י תוס' וש"ר; תקטו, ה) ובכלל 'אחרים' אורחים שאינם סמוכים על שלחנו תדיר, שבאו לאחר שהביא לו הנכרי. אחרונים]. ובספר עשרת הדברות (לבעל העיטור. יו"ט ה) רצה לומר שאפילו לישראל שהובא בשבילו מותר להשתמש בתוך ד' אמות שלו, שלא אסרו אלא משום גזרת קניית שביטה. ואין כן דעת שאר הפוסקים, ואפילו באו מחוץ לשלש פרסאות (פוסקים שם).